

NAŠI ŽAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2.80, za pol in četrt leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto III.

Ljubljana, meseca maja 1905.

Štev. 6.

Nekoliko o Rimu.

„Slovenec“ je zapolemizoval s članom „Kongres mednarodnega društva Svobodne misli v Rimu“. Ovrigel bistvenega, stvarnega ni nič. Le nekaterih drobnjarij se je oprijel, ki za stvar samo niso imele nič pomena. Popraviti pa hočemo tudi take malenkosti, izjavljajoč, da nam je jako ljubo, ko nam je dana prilika, natisniti sledeče misli, ki „Slovincu“ ne bodo ljube:

„Odkritosrčnosti v zadnjih petdesetih letih nismo pogrešali pri rimski cerkvi; točno nam je povedala, kam stremlj. „Ne le da se nam naši sovražniki ne bi posmehovali, temveč da bi se nas bali“ — ut non solum non irrideant nos inimici nostri, sed timeant potius — tako je izpregovoril papež 18. malega srpana 1870.; njegove prve besede takoj po sprejetju dogme nezmotljivosti.¹ Ta napoved vojske je bila baš tako očitna kakor ona, katero je sklenila Francija istega dne.

Želel bi, da bi te besede — non irrideant, sed timeant — v ušesih mojih

vrstnikov zvenele kot neprestano doneč opozorjujoči signal. Kdor ima le malo pojma o historičnih vednostih, tega mora od glave do pete prešiniti groza ob misli, da bi Pontifex Maximus Romanus zopet enkrat dosegel tisto moč, da bi nas lahko strahoval. Ne morda zato, ker bi bila rimska cerkev gorši od drugih; „v mnogih pastorjih tiči mali papež“, piše sedanji nemški državni kancelar 1874 knezu Bismarcku, in sam sem poznal kalvinskega duhovnika, ki se je odkrito izrazil, da bi grmado raje danes zažgal nego jutri. Ti mali papeži so pa izolovani in brezmočni, dočim veliki papež stoji na čelu ene izmed najkrepkejših in najgrozljivejših — ker od družbe popolnoma odločenih — organizacij sveta. In temu napoveduje vojsko in obeta naučiti ga, „da bi se bali“? Tudi tukaj je odgovor jasen: „Kdor trdi, da bi se rimski Pontifex mogel in imel spraviti in v spravi živeti s kulturo sedanjosti, bodi proklet“. V teh besedah tiči neizmerno mnogo; vredne bi bile celih knjig.

Posezimo kar globlje, tja, kjer žde najtajnejše misli. Eden izmed najzna-

¹ Ali je govoril te besede Pij IX. ali Lev XIII., tu ni glavno; odločilno za stvar je, da jih je govoril papež I. 1870.

nejših razlagalcev Syllaba, kardinal Hergenröther, je naletel kakih dvajset let po ti izjavi v nekem čisto znanstvenem delu na besede: „Haeretici possunt non solum excommunicari, sed et iuste occidi“ (krivoverci morejo biti nele izključeni, temveč po pravici tudi usmrčeni) in priznal, da je v tem „krščanski nauk“.¹ Iz sv. Tomaža Akvinčana so te besede vzete, in baš on je v poslednjih letih s splošno znanimi papeškimi določbami, izključujoč druge velike filozofe, katere je cerkev imela, proglašen za edinega učitelja.²

Te besede tedaj pomenjajo pravo pravico cerkveno, katere pokvarjena „moderna kultura“ noče priznati; in isti prelat nas poučuje na drugem kraju: „Cerkev se načeloma ne odpoveduje tistim pravicam, katere je svoje dni izvrševala in katerih izvrševanja bi se zopet po okolišnih v primerni meri mogla poslužiti“. Zagotovitev o „primerni meri“ pomirja le malo; kajti na posled tisto „Haeretici possunt iuste occidi“ traja še doslej, in ako mi krivoverci poginemo na grmadah elektrotonij posamezno ali en masse, smo vendar le opozorjeni, česa bi se nasproti nam

„zopet moglo poslužiti“, bržko bi bila tu potrebna materialna moč, da bi se — kakor se je papež na istem mestu izrazil — bojevale bitke Gospodove, proeliari proelia Domini. Nihče naj ne misli, da nekako pretiravam . . .

Odstavek 24. Syllaba pravi doslovno: „Kdor trdi, da cerkev nima pravice poslužiti se moči (ecclesia vis inferendae potestatem non habet), bodi proklet“. In ker razni paragrafi Syllaba in drugih proglašitev iz poslednjih let ne odrekaajo le ekzistenčne pravice drugih krščanskih konfesij, temveč tudi kakršnokoli pravico držav napram cerkvi, tedaj vemo natančno, kam smeruje politični ideal Rima; isti ideal je to dandanes, kakor pred stoletji.

Če Dunajčan za trenotek obstane pred spomenikom cesarja Jožefa II., zagleda na nekem krajnem stebru dve roki, ki se stezata iz oblakov proti sebi, da bi se stisnili; spodaj pa stoji: Concordia religionum. Po §§ 77. in 78. Syllaba je to podoba zadela obsodba „anathema sit“; morala bi biti upodobljena ena sama roka, oborožena z dvo-reznim mečem cerkve (kot duhovna in posvetna moč) in spodaj: convenit, religionem catholicam haberi tanquam unicam status religionem, caeteris quibuscumque cultibus exclusis (prav je in se priznava, da je katoliška vera edina vera države, in da so izključena vsa druga veroizpovedanja). In kaj čaka v tej cerkveni vsedrži, v tej znova porojeni svetovni rimski državi, vedo? To je tu in danes poglavitno vprašanje, in zato sem se moral pomuditi za hip pri nekaterih razmotrivanjih, da bi bilo jasno, kakšnih sankcij se cerkev namerava poslužiti, da si zagotovi pokorščino.

¹ To je za nas važno, a ne, je-li H. pisal latinska dela ali ne. Sicer je pa res, da jih je pisal tudi latinski.

² Ker se znane bule različno razlagajo, bi rad opozoril na manj znano proglasitev. V nekem „Apostolskem listu“ jezuitskemu redu z dne 30. grudnia 1892. veleval papež, „v nobenih stvareh kakršnesibodi važnosti ne odklanjati se od Aristotela; kar je, kot Lev XIII. sam preje poudarja, v interesu filozofiji Tomaža Akvinskega, „od katere se oddaliti je prepovedano“. To svojo zapoved Pontifex v istem listu označuje kot perpetua lex de doctrinarum delectu*.

Tudi na vprašanje, tikajoče se prostosti in vede, dobimo določen odgovor. Kajti baš v nasprotju z onim mnogo-krat citovanim paragrafom ustave: „veda in njen nauk sta prosta“, proklinja Constitutio dogmatica de Fide Catholica, priznana na vatikanskem koncilu z dne 24. mal. travna 1870., v 4. odst. kanonov § 2. trditev, da „veda je prosta“ (disciplinas humanas cum libertate tractandas esse). To ne bi pripuščalo nobenih dvomljivosti. Zdaj pa prihaja dostavek, kateri pripušča vse mogoče zofizme. Prosta je namreč samo veda, „v kolikor ne proglašja za resnične tistih trditev, katere nasprotujejo razodetemu nauku...“

Razodeti nauk! Če se s tem razume le bitost sv. Trojice, neomadeževano spočetje in drugi misteriji vere, pa bi se resnično lahko trdilo, da se to vse vede ne tiče in da ostaja ona v praksi neomejena. Tako to tudi pojmlje simpatični učenjak, baron pl. Hertling, kateri zastopa nazor: „Ni se treba odpovedovati svetu (rimsko-katoliške) vere tistemu, kdor je odločen braniti polno pravico umstvenega spoznanja in vede na njenem lastnem polju“. (Prinzip des Katholizismus, 2 A str. 16.) To je lahko mišljeno *katoliški*, da, ni spora, stoletja nas poučujejo, tako je to; toda *rimski* ni to. Kako bi moglo „umstveno spoznanje“ biti prosto, če ima papež pravico, prepovedati mi vsako kritično raziskavanje, torej raziskavanje človeškega duha sploh, tvarjajočega temelje vse vede? Če mi on kot „lex perpetua“ sme velevali, da naj se niti korak ne oddaljim od Aristotela ali Tomaža Akvinčana? In ta omejitvev prostega raziskovanja sega v istini mnogo dalje. Citoval sem gori drugi

odstavek kanona de Fide et Ratione; tretji vsebuje jako znamenitno dopolnitev. Okrajšano se glasi: Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intellegit Ecclesia: anathema sit. „Če kdo zatrjuje, da je mogoče, da bi se členom vere, ki jih je cerkev določila, vsled napredka v vedi sčasoma mogel dati drugi zmisel, nego tisti, ki ga je cerkev priznala in ga priznava: bodi proklet“. To se glasi dokaj krotko; toda, kakor pravi Goethe: „nesmrtna je navihanost popov“... in s tem edinim stavkom rimska centralna oblast poteza v svojo kompetenčno sfero vse naravoslovje, vso filozofijo in zgodovino. Kajti med cerkvene člene vere spada v prvi vrsti vera v božje razodetje vsake vrstice starega zakona, oni obsegajo tudi kosmiško svetovno uredbo (astronomijo, molekularno fiziko), stvaritev sveta (geofiziko, geologijo in kemijo), postanek in razvitek življenja (biologijo v najširšem pomenu) in poglobitve zgodovinske dogodke (zgodovino, antropologijo). Znani ruski trupločlovek Kobelkov, ki nima niti nog niti rok, ima ravno prav prstov, da na vseh sešteje znanstvena polja, ki ostajajo še prosta. Kajti bržko ne smem v vsakem členu vere, ki mi je svet, videti alegoriškega ali simboliškega oznanjenja nepojmljivega misterija, bržko ne smem členom vere dajati drugega pomena, nego tistega, ki ga je cerkev enkrat spoznala (intellexit), potem se le strmeč ustavim pri smelem novotarju Tomažu Akvinskem in pohitim najmanj v peto stoletje, kjer Avguštin dokazuje, da pripoznanje ob-

lasti zemlje z antipodi ni le protiumstveno, temveč — kar je glavno — tudi svetemu pismu in Bogu nasprotujoče. Ta odstavec (kakor tudi več drugih cerkvenih določb, katere citovati bi bilo odveč) je specielno naperjen proti vsakemu poskusu idealne in, smem-li tako reči, mitologizujoče razlage. In zato tudi

nikdar ne more biti prirodoslovno raziskavanje za gospodstva te cerkve prosto . . .“

Tako slika Houston Stewart Chamberlain Rim v 92. št. dunajske „Fackel“.

*J. S. Machar: Prosa z let 1901—1903.
str. 72.—76.*

Socializem v praksi.¹

O reformah v Novi Zelandiji smo že čitali večkrat poročila, ki so zaslužila pozornost reformatorjev. Tukaj priobčujemo kratek članek, ki nam riše splošno, kako je mogoče reformirati gospodarsko, družabno organizacijo. Ta angleška kolonija avstralskega otočja nas uči, kaj je mogoče napraviti tam, kjer se da ljudstvu svoboda in naravnim splošnim potrebam tudi pravica do potrebne naravne organizacije. Sidnej in Beatrica Webb sta napisala v „Die Neue Gesellschaft“ pod naslovom „Socializem v Novi Zelandiji“ članek, ki pravi:

V gotovem zmislu v Novi Zelandiji ni socialne demokracije. Organizirane socialnodemokratske stranke, ki bi sistematično propagirala idejo Karla Marksa, ni. In najbrže ni niti Mr. Seddon, ki vodi vlado kot premierminister, niti kateri drugi minister bil kdaj na sumu, da bi bil že prečital eno vrstico iz Karla Marksa. Kako pa je mogoče, da se opisuje čisto Nova Zelandija kot najbolj socialistična država, kar jih je? Primer

je instruktiven, glede načina — najsi nam je všeč ali ne — kako napreduje socialni razvoj v angleškem družabništvu.

V Novi Zelandiji pravzaprav tega sploh ni, kar imenujemo socialnodemokratsko doktrino. Organizacija vlade je a sicer povsem demokratična. Kolonija, kakor vse velike angleške kolonije, ki imajo samoupravo, ima docela svojo notranjo upravo. Vsak odrasel mož, pravtako kakor vsaka odrasla žena, bodisi omožena ali ne, ima volilno pravo. S tem volilnim pravom odloča ljudstvo, kdo bodi premierminister, in kontrolira resnično zakonodajo in vso upravo. Ta ljudska oblast, ki se izraža po volilnem pravu, je pa povsem demokratična. Sploh velja mnenje, resnično tudi pri vseh razredih prebivalstva, da mora biti vsa vlada v Novi Zelandiji — da rabiva znameniti izrek Abrahama Lincolna — ljudska vlada, po ljudstvu in za ljudstvo. Mnogo bolj popolno socialno in politično enakost imamo v Novi Zelandiji nego v Zjedinjenih državah ameriških.

To dejstvo še vendar nikakor ne opravičuje, da bi smatrali vlado v Novi Zelandiji že kar naprej v bistvu kot

¹ Die Neue Gesellschaft. Sozialistische Wochenschrift; Berlin W. 35, Blumeshof 7. — Številka (tednik) stane 12 h in se lahko naroča pri poštah, knjigarnah in naravnost.

socialistično. Ali ko je pred 15 leti nova radikalna stranka dobila moč, je sklenila, da jo izrabi in odpravi socialne in gospodarske nedostatke, ki so bili takrat v Novi Zelandiji. Proletariat so kapitalisti izkoriščali v Novi Zelandiji prav tako kakor v drugih deželah. Konkurenčni zistem v industriji in prilastitev nadvrednosti, bodisi kot renta ali dobiček, so imele naravno za posledico nizke plače, dolg delaven čas, posebno pri ženah, nezdrave delavnice in stanovanja, siromaščino ostarelih delavcev, množitev veleposestev, splošno zatiranje neposestnikov po posestnikih proizvodnih pomočkov. Demokratično voljena in demokratično nadzorovana vlada v Novi Zelandiji, najprej pod Mr. Ballancejem in pozneje pod Mr. Seddonjem, je sklenila odpraviti te nedostatke. Oba nista poznala bolje socialne demokracije nego jo poznajo ministri drugih dežel, in je teoretično tudi najbrže nič bolje ne razumeta nego ti. Razločevala sta se pa od drugih ministrov v tem, da nista imela nikakih predsodkov v prid kapitalistom in nobene trdne vere v načelo „laissez faire“ (prostost, delati kar kdo hoče = svobodna konkurenca. Op. prired.), posebno pa v tem, da sta bila odločna glede odprave revščine, v kateri je bila večina prebivalstva v Novi Zelandiji.

Interesantno je to potrdilo o pravosti socialistične teorije, ki ga nahajamo tukaj izvršenega po dveh praktičnih možeh, ki sama nista socialisti. Prav ker so ministri v Zelandiji smatrali svojo nalogo resnim, so pripravili do tega, da je dobivala organizacija Nove Zelandije bolj in bolj obliko kolektivistične države.

Kaj sta storila? Najprej sta odpravila sveatingski zistem (= dobiček posredovalcev). Tvorliško zakonodajstvo v Novi Zelandiji je najnaprednejše in najuspešnejše na vsem svetu. Otroško delo je docela odpravljeno. Vsak delavec in delavka dela ob varnih in zdravstvenih pogojih. Kapitalistiško izkoriščanje je toliko omejeno, da delavnih pogojev ne more določati več konkurenca industrialne rezervne armade brezposelnih. Najnižje plače in delavni čas je določen zakonito in pa uravnavan po izvrstni organizaciji takozvanih poravnavalnih uradov. Štrajki torej niso več potrebni. Ne trdimo preveč, če pravimo: da si je še velika večina delavstva v Novi Zelandiji v službi zasebnega kapitala, da niso več zavisne ne njih plače, ne njih delavni pogoji od konkurenčnega boja. Te plače in ti delavni pogoji se res mnogo ne razločujejo od onih, ki bi jih imeli, če bi ne bilo zasebnih kapitalistov v Novi Zelandiji in bi bili vsi delavci organizirani kot socialistična družba in bi urejevali plače za svoje delo sami.

Nikakor seveda se s tem ne trdi, da bi v Novi Zelandiji ne bilo več kapitalistiškega dobička ali zemljiške rente. Toda nadvrednost,¹ ki jo še pridobivajo tam zemljiški posestniki in kapitalisti, je sploh taka, da bi je tudi v socialistični državi ne mogli uravnati bolje ob mezdnem zistemu. Svojo oporo pa ima le v razlikah produkcije, ki jo omogočujejo boljša ali slabejša tla (zemljišče), gotovi stroji, dobro organizirane tvornice, ali izredno spretni industrijalci.

¹ Nadvrednost je oni dobiček, ki ga imajo kapitalisti (podjetniki) pri blagu in proizvodih nad ono ceno, ki so jo plačali za proizvodjo

Ako ne bi hoteli več prepuščati te vrednosti posameznim kapitalistom, bi mogli to doseči le, če bi vlada osnovala splošno kolektivistično organizacijo. V Novi Zelandiji je vlada uvedla tudi novo obdačenje kapitalistov, po katerem naraščajo davki progresivno k dohodkom vsled tega, da se čim več nadvrednosti v naraščajočem razmerju nakloni splošnosti. V tem pogledu je še prav mnogo dela. Pričela je sedaj novozelandska vlada tudi po primernih zakonih razlaščevati zemljiške posestnike, da naseli na deželi več kmetov kakor bi jih moglo biti ob drugih razmerah. Dalje časa pa je, kar je vlada že vse velike in dobre zavarovalnice za življenje prevzela v svojo upravo. Sedaj poddržavljuje že tudi zavarovalništvo proti ognju. Železnice so že dolgo podržavljene. Pripravlja se prav sedaj razlastitev nekaterih premogovnikov, ki jih bodo spravili pod upravo naravnost voljenih ravnateljev in demokratično kontroliranih ministrov. Nadvrednost, ki se tako odtegne zasebnim kapitalistom, prinaša novozelandski vladi denarja ne le za graditev železnic in cest, nego tudi za izvrstno urejeno ljudsko šolstvo, za bolnišnice in hiralnice. Njen največji ponos je pa starostna podpora. Vsak mož in vsaka žena, ki ima 65 let, biva 25 let v Novi Zelandiji in nima v tej starosti zadostnih dohodkov za življenje, ima pravico zahtevati od vlade za svoje daljše življenje pokojnino, ne da bi bil plačeval kdaj kake

doneske za zavarovanje. Če mož ali žena nimata nikakih dohodkov ali pa manj nego 680 mark¹ na leto, znaša pokojnina 360 mark na leto ali 7 mark na teden. Pri zakonskih moreta oba zakonca prejemati pokojnino, tako da ima družina dvojne prejemke. Ako ima starček ali starka nad 680 mark prejemkov na leto, a manj nego 1040 mark, smeta tudi zahtevati pokojnino, ki je pa manjša nego 360 mark na leto.

Lahko seveda uvidimo, da to še ni socializem. Težje je pa dokazati, kaj bi bilo moglo več ali pa drugače storiti v teh kratkih letih celo razrednozavedno, socialnodemokratično ministerstvo, ki bi ga bila podpirala močna zavedna socialnodemokratična stranka. Nikakih čarovniških recil ni, po katerih bi se mahoma socialna in industrialna organizacija celih narodov preosnovala. Razvoj družbe se more razvijati le stopnjema od nepopolnejše oblike do popolnejše, naj se že razvija hitreje ali počasneje. Nečeva prorokovati, kako se bo ta razvoj vresničil v Nemčiji,² kjer je teorija že širje poznata. Po angleških deželah bo vendar ljudstvo najbrže dosegalo svoje pravice tako kakor v Novi Zelandiji, ne pa upalo na teoretično propagando ali na gospodarske katastrofe.

¹ 1 marka = 1:20 K.

² V Evropi sploh. Op. pired.

Aforizmi o ruski revoluciji.

(Nadaljevanje.)

II.

Tako sta si stala hipno dva borilca nasproti: *absolutizem* in *revolucija*. In pričela je tragedija, katere zadnje dejanje je ravnokar napočilo.

Naravnost divne momente obsega zgodovina ruske revolucije. Krvavo igro pričenja *ustaja dekabristov* (26. decembra 1825). Ustaja ni izbuknila v pravem hipu, puntarje so postrelili carjevi krvniki in pet voditeljev je končalo na vislicah. A ta nesrečna ustaja je dala signal revolucijskemu gibanju.

Že v 60. letih se je pričelo gibanje „*inteligence*“. Akademiki, meščani, delavci, častniki in učitelji so pričeli ustanovljati tajna društva pod imenom „*Veliki Rus*“, „*Mlada Rusija*“, „*Zemlja in svoboda*“ itd. Vohuni carizma so zasledovali ta izobraževalna društva in justični umori so sledili drug drugemu v dolgi vrsti. In v divji želji po maščevanju je streljal l. 1866. *Karakosov* na carja Aleksandra II. . . .

Zanimiva pa je ideja, na kateri so slonele vse te tajne organizacije. Moderna znanost uči, da je vsaka družbena oblika plod razvitka, da tudi v gospodarstvu „narava ne dela skokov“. Kapitalizem je naravni sin fevdalizma in socializem je produkt kapitalizma. Buržoazijec je ekspropriiral plemenitaša in proletarec ekspropriira buržoazijca. Fevdalna lastnina se je spremenila v kapitalistično in le po dobi kapitalizma je mogoč kolektivizem. Marksovo življenjsko delo je bilo ravno, da je dokazal za gospodarstvo, kar je dokazal Darwin za organični svet . . . Ruska

inteligenca pa je imela v 60. letih povsem druge, rekel bi utopično-socialistične nazore. *Preskočiti je hotela dobo kapitalizma in stopiti naravnost iz fevdalne družbe v socializem*. Svoj temelj so imeli ti utopistični nazori v ruski „*kmetski občini*“ s svojo, židovskemu „jebel“-letu podobno *perijodično razdelitvijo zemljišča*. Ta „*kmetska občina*“ je bila v teoriji ruske inteligence temeljna celica, katera naj bi se združila z drugimi sličnimi celicami v socialistično družbo . . .

Med tem se je pojavil v Nemčiji demon neorganizirane revolucije, — Rus *Mihajl Bakunin*. Visoka njegova postava je vrgla svoje strašne sence na vso Evropo. *To je bil teror, ki je nastopil svojo zgodovinsko pot*, „rdeče-črna groza“, pred katero so trepetali vsi sinovi vladarskih družin . . . Anarhizem je v svojem bistvu nezadovoljnost s počasno socialistično taktiko. Že *Proudhon* je nasprotoval političnemu gibanju delavstva in je agitiral proti udeležbi pri volitvah, katero so sklenili francoski radikali nekaj časa po revoluciji l. 1848. In slično veliko agilnejši, a tudi veliko brezobzirnejši Bakunin. Sovražil je Marksovo „*Internacionalo*“ in stavil v ospredje proletarskega delovanja *propagando za revolucijo*. Vzdriniti duhove, jih spodbujati v boju proti sv. trojici: kroni, oltarju in denarnemu žaklju, iztrgati iz človeškega srca vse privzgojene pojme o lastnini in „*pravici*“, postaviti barikade in rabiti bodalo ter dinamit, da se doseže večni vzor neomejene svobode, — to so bili Bakuninovi cilji.

Ruska inteligenca se je oprijela te taktike in se je je *morala* oprijeti, ker je bilo vsako legalno organizatorično delo izključeno.

Neimenovani ostanejo junaki te najidealnejše dobe v ruski revoluciji, in vendar jih je na tisoče. Dijaki, delavci, učitelji so „*hodili med narod*“, polni svetega navdušenja in z onim nepremagljivim svetlim fanatizmom, kakor ga rodi le velika ideja in velik vzor. Z jasnim čelom, v tisočeri nevarnostih, so propagirali ti duhovniki revolucije med muški idejo socializma, svojega, ruskega socializma. Lahko trdim, da ne pozna zgodovina puntarskih idej nobene slične dobe, ki bi bila tako navdušena, tako solnčnata, ki bi obsegala toliko žrtev in toliko trpljenja . . . Kajti „*beli teror*“ iz zimske palače je stopil v areno tega velikanskega dvoboja.

*

Zob za zob, — „*belemu terorju*“ je odgovarjal „*rdeči teror*“; l. 1878. že je streljala mladenka *Vjera Sasulič* na generala Trepova . . .

Revolucionarji te dobe so se združevali v stranki „*Naródnikov*“. A samokres in bomba sta jim bila le *odporno sredstvo*, ki se rabi edino-le v *sili*. Nade o veliki revoluciji so se izjalovile in vse žrtve so bile zaman. Mužik je ležal v tisočletnem spanju in sam Jezus bi ga ne predramil. Lakota, beda, trpljenje in zatiranje so degenerirali narod, ki je imel zmisel edino še za uro spanja in steklenico žganja. Agitacija je ostala brezuspešna in „*Naródniki*“ so jeli zapuščati pota Bakuninovega evangelija ter razumovati *potrebo politične aktivne borbe*. Vsakemu zločinu carizma so odgovarjali z atentati . . .

Ta nova taktika se je pa še poostрила. Leta 1878. so ustanovili revolucionarji pod vplivom strela Sasuličeve novo tajno organizacijo z imenom „*Narodnaja volja*“. Že Bakunin je imel svoj čas optimistično idejo, da potrebuje le 50 odločnih mož, pa z njimi prekucne zlato tele kapitalistične Evrope. V zmislu te ideje so si ustanovili pristaši „*Narodne volje*“ svoj „*centralni komité*“, nekak generalni štab revolucije. Taktiko tega komiteja izraža edina besedica: *teror*! Teror je postal edino *sveto sredstvo*. Prišel je neprikrivan, grozen boj. Udarcu z ene strani je sledil udarec z druge. V revolucionarnem organu „*Kolokol*“ (Zvon) se je čitalo smrtne obsodbe, in delovanje centralnega komiteja je bilo tem strašnejše, ker je bilo tajno, ker je imel odbor svoje pristaše v vseh slojih. Leta 1879. ustrelil učitelj *Solovjev* na carja Aleksandra II. . . Največji duhovi se oprimejo „*Narodne volje*“. V centralnem komiteju sedijo: *Aleksander Herzen*, izdajatelj „*Kolokola*“, ki je bil pobegnil iz Sibirije čez Japonsko v London in je znal vkljub temu, da je bil večkrat na smrt obsojen, združevati vse tajne vezi revolucije v svoji močni roki, — *Sofija Perovskaja*, svetla mučenica, kateri je postavil Turgenjev v pesni „*Pred durmi*“ nesmrten spomenik, — *Sofija Kovalevskaja*, profesorica matematike na stockholmskem vseučilišču (doslej skoraj edina ženska, ki je dospela do te stopinje!) in drugi. V vsako verzel je stopil nov junak, vsake vislice so rodile deset novih puntarjev. Boj je bil odkrit kakor vojna dveh armad. Udarcu vlade je sledil udarec revolucije. Leta 1880. je pripravil centralni odbor tri železniške eksplozije v nadi, da se bo peljal car

po eni teh prog. Obenem se je izvršila znamenita *eksplozija v zimski palači* in mramornata tla pod nogami carja Aleksandra II. so se tresla „hudih pet minut“. Zdaj je prišel carizem do besede in govoril grozno: *21 zarotnikov je bilo obesjenih*; par mesecev pozneje so obesili še dijaka *Rosovskega*, ker so našli pri njem oklic centralnega odbora . . . Nato je dobila besedo revolucija: l. 1881. pade Aleksander II. pod bombami, katere je izumil edino v to svrhu kemik *Kibalčič*. V odgovor je dal obesiti na-

slednik carja Aleksander III. *pet zarotnikov*: genialnega pesnika *Šeljabova*, dijaka *Kibalčiča*, delavca *Mihajlova*, pesnika *Risakova* in veliko *Sofijo Perovskajo* . . . Aleksandru III. pa je strah prešinjal carske kosti; car je bežal pred revolucijo v mesto *Gačino*, nekako trdnjavo zoper bombe lastnih državljanov . . . Zdaj je ponehal vihar. Vsi pomembnejši vodje „Narodne volje“ so končali na vislicah. Leta 1884. so aretirali zadnjega voditelja *Lopatina* in s tem je končala „Narodnaja volja“.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

Pregled.

Gospodarstvo.

Dne 21. januarja 1904. se je v Nemčiji ustanovilo — ponajveč vsled iniciative vratislavskega prof. J. Wolfa — *srednjeevropsko gospodarsko društvo*. Ogrska je oživotvorila tako društvo dne 10. decembra 1904., Avstrija pa 3. aprila 1905. Bivši minister pl. Plener je na ustanovnem shodu 3. aprila razvijal naslednje misli, katere naj bi opravičevale ekzistenco takega društva: Namen mu bodi zbližanje in sporazumljenje vseh gospodarskih krogov, osobito obrta in poljedelstva, dalje kolikor mogoče enotno sodelovanje teh krogov in sicer zato, da bi se javnost in vlade zanimale za tiste gospodarske predmete, glede katerih imajo srednjeevropske države iste interese. V podrobnostih se mora prizadevati, da bodo nekatere gospodarske in gospodarsko-pravne materije enakomerneje upravljene nego doslej; da bodo države svoje ustanove in naprave storile pristopne i drugim državam; da

se bodo vzajemno podpirale, zlasti pa se ozirale na posebne narodno-gospodarske razmere pri določevanju carin, železničnih tarifov i. pod.; da bodo pri stikih z daljnjo tujino, kjer bo to koristno, postopale dogovorno; da bodo skrbale za rešitev mednarodnih sporov v gospodarskem, zlasti carinskem področju. Vse te naloge imajo temeljno misel, da se olajšujejo mednarodni stiki, podpira izvoz in razširjajo oblasti, kamor bi se razpečavali produkti.

Vnanji vzrok ustanovitve tega društva je bila baje vedno naraščajoča takozvana ameriška nevarnost, poleg iste pa sedaj enako grozilno nastopajoča stremjenja velikobritanskega imperIALIZMA. (Chamberlain!) Toda četudi se na papirju zagotavlja, da se politični smotri odklanjajo pri tem društvu, vendar navsezadnje ne pomenja to nič drugega, kakor pravi Prehled III. 509, nego prvi korak do nameravane in pripravljane *carinske enote srednjeevropske*, v prvi

vrsti nemško-avstrijske. Človek ima skoro utis, kakor da so to pričetki *nemškega* gospodarskega imperializma! Vendar to sedanjih avstrijskih „merodajnih“ politikov ne briga nič . . .

V Avstriji je sploh sedaj gospodarsko življenje jako zaostalo; skoro mrtvo je. Naravno: nobena oživljajoča ideja ga ne prešinja, nobena iniciativa ga ne podžiga. In še ondi, kjer se kaže kaj prida, priskočijo vselej *Madjari*, da napeljejo vodo na svoj mlin. Tako zadnjič, ko je šlo *poslanstvo* k Meneliku II., vladarju *Abesinije* v Afriki: vodilno besedo so dobili in obdržali Madjari, ki bodo spravili za svojo industrijo vse ugodnosti, katere je koncedoval Menelik. Ravnotako so si tudi začeli Madjari pripravljati pot proti Balkanu, da ga dobe čimbolj pod vpliv svoje gospodarske moči. Vpliv njih eksporta v ti smeri je znan. V Budapešti so pa sedaj osnovali s kapitalom 5 mil. K *banko za kolonizacijo*, ki ima namen med nemadjar-skimi narodi kupovati zemljo in jo parcelovati med madjarske izseljence. Osobito med Hrvati bo ta banka hudo orala: v Zagrebu ima že podružnico, čeprav tajno in navidezno hrvaško.

Kako pa Avstrija gospodari, kakšna mora biti njena gospodarska politika, o tem imamo klasičen primer z avstrijskim *Lloydom*. Malo zgodovine o njem: Utemeljen je bil Lloyd 1833. l. kot zavarovalno društvo, pretvorjen pa l. 1836. v pomorsko delniško paroplovno društvo. Začetkoma so vozile Lloydove ladije po domačem primorju; pozneje so si upale tudi v Turčijo in Črno morje; nato skozi Rdeče morje v Indijo, Kitaj, Japonsko in skozi Gibraltar na Atlantski ocean in v Ameriko. — Posledice političnega

dualizma so se pojavile i pri Lloyd: l. 1892. je nehal biti avstro-ogrski, ker so Madjari osnovali lastno parobrodno društvo *Adrija* na Reki. In odtlej Lloyd nazaduje. Razpad pa pospešujejo tudi nemarnosti v upravi v Trstu in mnogobrojnih domačih in inozemskih agencijah. Dasi državna podpora za l. 1905. znaša 9,260.000 K in še nagrada posebej 1,500.000 K, vendar Lloyd nima pravzaprav nič aktivnega premoženja, pač pa dolga 40 mil. K. Industrialni svet na Dunaju je sklenil, da se premesti sedež Lloyda na Dunaj iz Trsta, češ, potem bo boljše. Trst in razne tržaške korporacije se temu protivijo. Kdo bo zmagal — Lueger ali Trst, se ne ve še. Preosnove bo treba v Lloydovem gospodarstvu, naj bo že tu ali tam njegov sedež. Če ne, bo avstrijska prekmorska trgovina še bolj brezuplivna postala.

Na jugu, v *Dalmaciji* že menda tudi ne računajo preveč z Lloydom; začenjajo se zanašati na svojo moč. Kar zapored čitamo, da se snujejo parobrodna društva, ki so neodvisna od Lloyda. Poslednje čase se je na največjem dalmatinskem otoku ustanovila *Bračka pomorska parobrodna družba*. Nominalna vrednost akcij je 50 K. Delničarji bodo sami prebivalci otoka Brača.

Svoj vpliv bo imela v tem oziru kakor v gospodarskem življenju Jugoslovanov sploh v Trstu nedavno ustanovljena *Jadranska banka*. Opravljala bo vsakovrstne bančne posle. Osnovali so jo Srbi, Hrvati in Slovenci. Temeljna glavnica je 2 mil. K, prva emisija znaša 500.000 K.

Tistim, ki ne uvidevajo, zakaj smo gospodarski tako zanikarni Slovenci,

prepisujemo iz praškega Časa (17. aprila 1905.) to-le: „V jugoslovanskih deželah se lahko pod jako ugodnimi pogoji naselijo Češki izdelovalci platna, sukna, usnja, pohištva, pletenih in kvačkanih ter strojnih čipk, opekarji za izdelovanje en gros, kovači gospodarskih strojev, ključavničarji, obrtniki sladčičarske stroke, sirarji itd. Zahteva se temeljito strokovno znanje, zanesljivost in nekoliko kapitala“. Kje tiče vzroki, da morajo Čehi prihajati k nam za take stroke, v katerih smo mislili doslej, da imamo svojih ljudi preveč? Jugoslovani smo pač, kakor izborni pravi Tršč. Lloyd št. 103. „veliki političari — per excellence, al smo mali gospodari“.

D.

Politika.

Dopolnilne občinske volitve ljubljanske za letošnje leto so se vršile ob pičli udeležbi in ohranile dosedanje posestno stanje magistratne stranke. Nemci, klerikalci in socialni demokratje se volitev niso udeležili, opozicije v pravem pomenu besede ni bilo. Iz vrst narodno-napredne stranke same se je pojavil nekakšen odpor proti nekaterim uradni kandidatom v III. razredu. Vsa ta „opozicija“ pa je imela čisto osebni značaj, na shodu v Puntigamski pivnici se je poudarjalo, da so tudi oni „pristni narodnjaki“, le proti temu so, da bi se jim vsiljevali kandidati, ki jih volilci ne poznajo in ne marajo.

Ljubljana ima (z vojaštvom vred) okrog 38.000 prebivalcev, izmed teh je pa 4477 volilcev ali okroglo 0,12%. V I. razredu je 692 volilcev, v II. razredu 1388 in v III. razredu 2397. Magistratna gospoda (reci: liberalci!) so vzeli

občinsko upravo v zakup, opozicije ne pripuste niti v lastnih vrstah, kaj še le od zunaj. Odtod enostranost in klikovstvo, ki ni bilo še nikoli prida. Vlada nekaterih ali oligarhija — in ta je danes v Ljubljani — ubija napredek celote, ker služi v prvi vrsti onim, ki so pri krmilu. Ljubljanski občinski svet pa ne le nima zmisla za kulturne in socialne potrebe širših slojev, marveč molči tudi na napade, katere mu je vrgla v lice dunajska Reichspost zaradi afere policijskega svetnika Podgorška. Slučaj je „Reichspost“ tudi širjemu občinstvu pokazala v zasluženih luči. Z vednostjo višje oblasti je policijski svetnik Podgoršek pomagal izkoriščati bele sužnje-prostitutke! Vse se je potlačilo, Podgoršek je mirno zapustil svojo službo, da, še več: napredni občinski svet ljubljanski je hotel takšnemu parasitu človeške družbe nakloniti celo pokojnino! Vladajoča naša gospoda je postala klika, ki se mora slej ali prej umakniti zastopnikom naprednejšega socialnega naziranja.

Za deželni zbor kranjski sta bila s smrtjo dr. Schafferja in viteza Langerja izpraznjena dva mandata iz kurije veleposestnikov. Pri dopolnilni volitvi sta bila izvoljena s 56 glasovi soglasno grof Margheri, c. kr. deželnovladni svetnik v pokoju, in graščak Galle. Vseh volilcev je sedaj v veleposestvu 85 in ti volijo skupaj 10 poslancev! To je politični privilegij, ki je še ostal iz srednjega veka fevdalcem, ki se ga krčevito drže. Kulturno in socialno ne pomenja ta kasta nič, ker ne dela ne za omiko ne za gmotno blaginjo skupnosti, ampak zase. Naraščajoče število slovenskih veleposestnikov je dalo povod katoliško-narodni stranki, da je ponudila slo-

venskim liberalcem kompromis glede nastopanja pri volitvi v veleposestvu; narodno-napredna stranka je pa skupni nastop odbila, češ da še ni upanja na uspeh in da bi se moral kompromis, če bi že do tega prišlo, skleniti ne le za eno kurijo, marveč za splošne volitve. Vsa naša politika je lov na mandate, izhodišče uspešne in zdrave politike pa so naše občine, naši prosvetni in gospodarski zavodi. Odtod zidati dalje na podlagi kulturne in gospodarske sile, politični uspehi v ožjem pomenu besede potem gotovo ne izostanejo.

Umrli je kot devetdesetletni stari djakovski škof *Josip Juraj Strossmayer*. Njegovo mišljenje in čustvovanje nam ga kaže kot enega izmed najnadarnejših in najsamostojnejših zastopnikov starejše generacije, katere delovanje in vzori so bili dani v zgodovinskem razvoju mladih preporejajočih se slovenskih narodov. Osebnosti in srečne zunanje prilike so v vzajemnem sodelovanju omogočile njegovo nastopanje, da je na eni strani mogel uveljavljati svojo osebnost, kar mu seveda ni naklonjevalo posebne milosti pri močnejših tega sveta, in da je na drugi strani poleg uživanja vseh sladkosti pozemeljskega življenja z velikimi svotami lahko ustvarjal svojemu hrvaškemu narodu pogoje za duševno življenje. Številne šole, zagrebško vseučilišče, jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti, galerija slik in velika stolnica v Djakovem sredi slavonske revščine, to so njegova glavna dela. Na vatikanskem cerkvenem zboru leta 1870. je nastopil proti proglasitvi dogme v papeževi nezmotljivosti, vzbujajoč pozornost vsled svoje ciceronske latinščine. Strossmayer

je zagovarjal versko edinost med rimsko in pravoslavno cerkvijo, potegoval se za staroslovensko bogoslužje in za edinostvo Jugoslovancev.

V volilnem okraju Leoben-Bruck je bil v kmetskih občinah proti klerikalnemu kandidatu izvoljen za državnega poslanca vodja štajerske nemške socialne demokracije *Resel*. Na Zgornjem Štajerskem se polagoma dani. Kaj pa naša zelena Štajerska? Tu vodijo slovensko ljudstvo v lepi slogi dvorni svetniki, rodoljubni, požrtvovalni celjski advokati in dekani, ki organizirajo narod v Marijinih in mladeniških družbah pod geslom: Vse za vero, dom, cesarja! Duhovščina izkorišča v tej slogi položaj v svoje namene.

Avstrijski državni zbor se bo v kratkem pečal s preuredbo duhovniških plač in z laško pravno fakulteto, ki so jo Nemci v Inomostu onemogočili. Kar se tiče duhovniških plač, naglašamo svoje načelno stališče, da se cerkev in država ločita ter potem po svoje urejeta svoje razmere. Razlike med dohodki cerkvenih knezov in med prejemki nekaterih nižjih duhovnikov so velikanske, nikakor pa ne gre na stroške delavskega, kmetijskega in obrtniškega stanu zviševati duhovnikom plače, ko ostane ogromno cerkveno imetje nedotakljivo in leži kot mrtev kapital, od katerega nimajo koristi oni, ki so ga pomagali znašati skupaj — ljudstvo.

Glede laške pravne fakultete dela največ preglavice kraj, kjer naj bi se ustanovila. Slovenski poslanci zahtevajo, da se obenem reši tudi vprašanje o slovenskem vseučilišču, ki naj bi bilo v Ljubljani, dočim bi ne smelo biti laško v Trstu. Sedaj vladajoče narodnostne

razmere ne dovoljujejo ni eni ni drugi stranki, da bi si priznavali naravno pravo do samostojnega narodnega življenja. Narodi se prepirajo med seboj in dajejo v svoji ozkosrčnosti priliko vladi, da sploh zapostavlja kulturna vprašanja ali pa jih rešuje površno, da bi bil volk sit in koza cela. Laško vseučilišče v Trstu bi narodnostno gibanje v prilog Zjedinjeni Italiji gotovo pospeševalo. Ali se pa da narodnostno gibanje udušiti s prepovedmi in s sklicevanjem na zgodovinske pravice, da je bilo nekdaj drugače? Pustimo že vendar to otročje, nečastno in neuspešno denuncijanstvo, da Italijani škilijo čez mejo, in glejmo le, kako se sami okrepimo, da bomo kos nastopajočemu novemu položaju. Ali res mislimo, da je vseučilišče že samo na sebi glasnik in porok vse sreče in svobode? Duh je, ki odloča; izobrazba, primerna novim razmeram, ki nam odpira široko obzorje, vzbuja čustva, krepi voljo, neti eneržijo, navaja k plodonosnemu delu, pobijajoč izkoriščanje in lenarjenje na stroške celote. Vseučilišče v Ljubljani samo na sebi, ako bi nam vzgajalo le četo kruhoborskih komodnih uradnikov, ki ne bi imeli zmisla za potrebe in zahteve moderne dobe, bi nas pred premočjo laškega življa ne ubranilo, čeprav bi se nam posrečilo, da bi laška univerza ne stala v Trstu. Gre za to, kdo bo močnejši: ali imamo toliko duševne sile v sebi, ali moremo razviti toliko gospodarske zmožnosti, da nas Italijani ne bodo mogli asimilirati? Vsak poedinec si bodi svest svoje naloge in se izpopolnjuj v tem zmislu, razumništvo se zavedaj svoje dolžnosti in opusti policijska sredstva, s katerimi moremo morebiti italijanstvo

za nekaj časa v razvoju ovirati, toda ne ustaviti. Postavimo se dosledno na stališče narodne avtonomije. Vsak narod imej pravico, da si po svoje ureja svoje razmere. To pravico zahtevamo zase in za nasprotnika. Zato pa tudi s tega stališča ne odobravamo, da bi se vse to naše šolsko vprašanje zakončevalo le s kako pravno akademijo v Ljubljani. Tudi v Trstu se moramo oglasiti k besedi in življenju, tem bolj, ko je vse tržaško ozadje naseljeno s Slovenci. Vseučilišče v Ljubljani brez slovenskih ljudskih, srednjih, strokovnih, zlasti trgovskih šol v Trstu je z ozirom na naš položaj ob obali Jadranskega morja nezadostna zahteva. Lahko imajo pravico do svojega vseučilišča v Trstu, isto tako pa imamo tudi mi v Trstu naravno pravo do vseh modernih izobraževališč, predvsem ljudskih, srednjih in strokovnih (trgovskih) šol. Misel o utrakvistični slovensko-italijanski univerzi ali za prvi početek utrakvistična slovensko-italijanska trgovsko-pravna akademija v Trstu, kakor je nasvetoval dr. Tuma („Omladina“ 1904./5., zvezek 10., 11. in 12.), je naletela pri naši oficialni javnosti na upor, dasi je vsega upoštevavanja vredna, ker nam kaže pot, kjer moremo preiti iz dosedanje defenzive v ofenzivo, to je: kjer moremo razviti svojo gospodarsko zmožnost, moč in silo, ki je poleg kulturne sposobnosti — druga drugo vzajemno podpirata — podlaga in porok naše politične samostojnosti. V tem smeru je treba delovati. Pri sedanjih razmerah je pač težko misliti na uresničenje tega načrta, v državnem zboru sedé na eni kakor na drugi strani zagrizeni in nestrpni šovinisti, poleg tega je pri nas še premalo modernega

duha, ki bi umeval pomen takih praktičnih šol, kakor bi bila n. pr. trgovsko-pravna akademija. Če je že tako, potem pa moramo vsaj toliko gledati, da ne odidemo praznih rok. Laška pravna fakulteta v Trstu poleg slovenske v Ljubljani in poleg slovenskih ljudskih in strokovnih, zlasti trgovskih šol v Trstu, nam ne more toliko škodovati, kolikor nam morejo naše šole koristiti, ako jih bomo znali izrabljati. Daljnji razvoj pravniške fakultete v Ljubljani in naših postojank v Trstu bo odvisen v prvi vrsti od naših uspehov na kulturnem in gospodarskem polju.

Podkupljiva vlada in podkupljivo časninarstvo. Dunajski dnevnik „Zeit“ je očital bivšemu ministerskemu predsedniku Körberju, da je nameraval za 500.000 K izposlovati veleindustrialcu Maksu Gutmannu členstvo v gosposko zbornico, ki ga po zakonu podeljuje cesar domsmrtno osebam, posebno zaslužnim za znanost in umetnost, cerkev in državo. Denar, ki bi ga bil dobil Körber pri tej kupčiji, bi bil porabil za tisek, ker je podkupoval liste, da so pisali v njegovo korist. Do te kupčije ni prišlo, ker je moral Körber poprej odstopiti od vlade. Gutmann je tožil (ne Körber, dasi je „Zeit“ njega napadla!), vse je z velikim zanimanjem pričakovalo sodnijske obravnave. A kaj se je zgodilo? Obravnava je dokazala, da je rodbina Gutmannova (David Gutmann, stric Maksu Gutmannu) sodelovala z večjo svoto pri ustanovitvi dnevnika „Zeit“, kar pa urednikom lista ni zadoščalo, ampak so vedno zahtevali še več, česar jim pa David Gutmann ni hotel dati. Nato je priobčila „Zeit“ ona očitavanja proti Körberju. Ko se je to pri obrav-

navi odkrilo, je zagovornik Maksu Gutmanna od tožbe odstopil. Ta nagli obrat je pač razkril umazano špekulacijo „Zeit“, ni se pa opral Körber očitavanja, da ni imel čistih rok. „Zeit“ je sicer zahtevala, da se zaslišijo priče glede Körberja, toda brezuspešno, ker je tožitelj tožbo umaknil. Upravičeni smo domnevati si, da se je to zgodilo zato, ker bi se bil Körberju protidokaz težko posrečil in bi mu bila daljnja pravda pripravila neprijetnosti. Oj, ta moderni državnik Körber in ta napredna dunajska „Zeit“!

r.

Socializem.

Dasi smo Slovenci mal in reven narod, vendar prodira pri nas *socialna* misel le počasi in zelo negotovo. Eden prvih vzrokov je ta, da je splošna izobrazba še zelo nedostatna in da vsled tega tudi *socialna literatura* še ne prospeva s takimi ugodnimi bilancami kakor drugod, pri naših sosedih Nemcih in Lahih. Drugi vzrok je pač utemeljen v prvem. *Razumevanja* primanjkuje za socialno, kulturno, politiško in gospodarsko zgodovino. In vendar bi se dalo lahko dokazati, da je umevanje za socialen razvoj del tistega problema, ki mu pravimo „*problem malega naroda*“. To je spoznal v Čehih deloma že Rieger in pozneje drugi. Vedeti je namreč treba, da umevanje za socialni razvitek in socializem ni le prazno kričanje, zabavljanje ali pa atentati, temveč da pod imenom socialnega razumevanja umevamo tudi delavsko vprašanje kot reformo socialnih razmer, razvoj kapitalizma samega, narodno invazijo, združništvo itd. Socialno razumevati se pravi nadalje enoten, sistematičen postopek v vseh vprašanjih,

ne pa izločevanje posameznih vprašanj. — Če poznamo vsaj v splošnem svoj položaj, se ne moremo čuditi, da prodira pri nas klerikalizem v znamenju *vseobče reakcije*. Menda ne rečemo preveč, da ravno ta vseobča reakcija na Slovenskem, ki jo imenujemo kratkomalo le klerikalizem, iziva *enoten* odpor. Domišljiva je ta beseda danes, ko je najnovejši slovenski pokret, ki se zrcali v hotenju delati kulturno, brezprimerno raztepen in razbit. Kar so na Francoskem republikanske in socialistične stranke v političnem, to bi morali biti na Slovenskem naprednjaki vseh šol v *kulturnem* oziru. Le če delamo in prospevamo kulturno, napredujemo tudi socialno in socialistično. In gotovo je, da je sedanja neenotnost in socialno nerazumevanje samomor novega slovenskega pokreta in mlajše slovenske generacije. Iz enotnejšega postopka proti reakciji, konservativnosti in klerikalizmu bi se rodili novi odpori, razširilo bi se vsled tega naše duševno in gmotno obzorje, stopili bi polagoma na prag svetovnega življenja. In če hočemo vse to, moramo se ne le skupno bojevati, ampak se tudi skupno — to je glavno — učiti. To je že stara resnica, a pozabiti se ne sme, da je z vsakim dnevom novejša in dojemljivejša.

Stari spor med slovensko socialno-demokratsko stranko in lokalno organizacijo Idrijo, ki je proti sklepu izvrševalnega odbora začela izdajati lokalni list „Naprej“, je definitivno končan. Razsodišče je bilo sklicano na 9. aprila letos, a predno je prišlo do obravnave, ste se obe stranki zedinile izvensporno. Stranka slovenskih socialistov je zopet enotna, kar je bilo že davno želeli. Lokalna organizacija je priznala, da je

izvrševalni odbor postopal pravilno, nasprotno pa je izvrševalni odbor priznal potrebo lokalnega lista za Idrijo, na kar se je lokalna organizacija Idrija izrekla, da bo delovala tudi za razširjenje glavnega strankarskega glasila. V očigled napredujočega klerikalizma po Slovenskem je to dejstvo velevažno za propagando socialnih in socialističnih idej.

Tudi francoske socialistične stranke delajo za zedinjenje. Kongres francoskih parlamentarnih socialistov pod vodstvom prof. Jaurès, se je sestel 1. aprila. Dnevni red je obsegal dve točki: 1. Socialistična politika, akcija parlamentarne frakcije in sklepi narodnega sveta. 2. Organizacija socialistične propagande. Kongres se je *enoglasno* izrekel za zedinjenje francoskih socialističnih strank. Nekateri govorniki so na kongresu zelo strastno napadali postopanje strankarskih poslancev v parlamentu, ker podpirajo meščansko-republikansko vlado. Jaurès sam je branil postopanje frakcije in poudarjal potrebo, da se vzdrži republika. Stranka s tem še nikakor ni postala odgovorna za vladna dejanja. Treba je končati celo nalogo. Danes se je dosegla dveletna vojaška služba, jutri se izvede ločitev med državo in cerkvijo. Tako se polagoma izvršuje socialna reforma v prid delavstva, katero bo dobilo na tej poti tudi starostno zavarovanje, ki ga pogreša.

V *Nemčiji* napreduje socialna demokracija nevzdržno. Na Saškem se je znatno pomnožilo število političsko organiziranih. Število organiziranih sodrugov, ki je znašalo leta 1901 „le“ 25.000, je poskočilo do leta 1903 na 38.700, do danes pa na približno 50.000.

V treh hamburških političkih društvih je organizovanih 18.186 članov. Dohodki teh treh društev znašajo 86.911 mark.

V „Soc. Monatsheftih“ poroča znani pisatelj o občinskem gospodarstvu Hugo Lindemann o načrtu, ki ga predlaga mestna uprava v Kolinu glede vpeljave davka na ona posestva, ki so zadobila večja vrednost vsled tujega dela. To je prirastna renta, ki jo vtakne zemljiški posestnik v žep, dasi je ta dobiček pravzaprav le plod skupnega dela. Po tem načrtu, ki je zanimivo tudi za slovenske občinske upravnike, bi kot pomnožitev vrednosti zemljišča veljala diferenca med zadnjo pridobitveno ceno in sedajno prodajno ceno. Odračunati pa se sme: 1. pri nezazidanih zemljiščih 2% obrestovanje od zadnje pridobitve do sedanje prodaje; 2. vsi stroški za poboljšanje zemljišča kakor tudi stroški za ceste in pridobivni stroški, koleki itd. Prirastni davek je progresiven. Zvišuje se od 15% pri zvišanju vrednosti do 30% za 1% za vsako nadaljno 5% vrednostno zvišanje pa do najvišjega zneska od 35%. Te določbe pa imajo veljati le tedaj, če je od zadnje premembe posestva poteklo manj kot pet let. Znaša-li ta doba več kot pet, a manj kot deset let, se iztirja le dve tretjini, če pa več kot deset let pa le ena tretjina navedenih postavk. Višina davka na prirastno rento se ravna po dobičku. Čim večji je dobiček, tem večji tudi davek. Ravna pa se tudi po času, ki je potekel od zadnje pa do sedanje premembe posesti.

S tem davkom se hoče omejiti kupčevanje in špekuliranje z zemljišči, ki ima za posledico ne le podražitev istih, temveč tudi večjo najemnino pri stanovanjih. Vpraša pa se: Čim bogatejši je kdo, tem lažje čaka s prodajo zemljišča, s katerim spekulira na dobiček; tega posledek je, da bogati špekulantje tudi manj plačajo davka od prirastne rente, kakor pa manj premožni: Ali je torej namen tega načrta jasen? Mislimo, da ne. Pri nas na Slovenskem se čuje nekaj o tej „socialni reformi“ zvoniti. Ti podatki naj pokažejo, kako se davka na nepravično prirastno rento ne sme uveljavljati.

V Švediji so imeli socialni demokrati v Stockholmu svoj strankarski zbor, ki je trajal devet dni. Kongresa se je udeležilo 63 delavskih občin (to so podružnice stranke) po 174 poslancih. Tiskano poročilo pravi, da šteje stranka 114 delavskih občin in 804 oddelkov. Leta 1904. se je pomnožilo število članov od 54.552 na 63.023. Prvi majnik praznuje poprečno 140.000 ljudi. Dohodkov je bilo 88.000 K. Kongres se je pečal tudi z notranjo organizacijo, posebno pa se je poudarjala potreba ločitve strokovne in političke organizacije. Glede ločitve Švedije in Norvegije, katero vprašanje je baš sedaj aktualno, se je izrekel kongres proti ločitvi ter je končno zavrgel z malo večino tudi predlog glede generalne stavke v svrhu pridobitve splošne volilne pravice.

Abditus.

Vse pošiljatelj se naj naslovljajo izključno le: Uredništvo in upravništvo Naših zapiskov v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.